

ANDRZEJ S. DYSZAK*

UNIwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

O nienotowanych w słownikach wyrazach z *Mostu Królowej Jadwigi* i jednym zapożyczeniu z języka niemieckiego

Słowa kluczowe: leksyka nienotowana, neologizmy, leksykografia, korpusy, internet.

doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00193>

1. Wprowadzenie

Przedmiotem artykułu są przede wszystkim wyrazy zauważone w pierwszym tomie powieści *Most Królowej Jadwigi* Jerzego Sulimy-Kamińskiego¹, które – mimo że nie są to gwaryzmy bydgoskie – nie zostały odnotowane w słownikach polszczyzny ogólnej² (formalnie – brak odpowiedniego hasła albo semantycznie – brak odpowiedniego znaczenia), chociaż można znaleźć tam wyrazy do nich pokrewne lub podobne strukturalnie albo inne ich znaczenia³. Co jednakże istotne, niektóre z przedstawionych niżej wyrazów obecne są w korpusach językowych i pojawiają się w internecie (także w tekstach dostępnych za pośrednictwem tego medium, choć nie zawsze w tym samym znaczeniu, w jakim użyte zostały we wskazanej wyżej powieści)⁴.

Wśród wyrazów wyekscerpowanych z tytułowego tekstu literackiego znalazło się kilka rzeczowników (*chmurowisko, koniakówka, półmieszczuch, przetokówka, skrofulik*), ale głównie są to formy czasowników (takie jak: *brzękolić, ósemkować, promenadować, wniebobrać, wpalić*, poza tym: *podreptywać, polizywać, poskrzekiwać, powiecować* – z prefiksem *po-*,

* dyszak@ukw.edu.pl; ORCID: 0000-0002-2054-1192

1 Odpowiednie cytaty z tego tomu powieści oznaczam skrótowcem MKJ, podając numer strony z najnowszej jej wydania (zob. *Bibliografia*). Nieliczne wyrazy będące przedmiotem opisu obecne są także w kolejnych tomach *Mostu...*, co sygnalizuję w przypisach. Wyróżnienia w cytowanych fragmentach powieści oraz w innych przywoływanych cytatach są moje – A.S.D.

2 Ze względu na czas akcji analizowanego tomu powieści (lata 30. XX w.) szukałem ich w SW, a ze względu na czas jej powstania (pierwsze wydanie tego tomu, jako samodzielnego tekstu, w 1981 r.) – w SJPdor (jako wielkim słowniku) i w SJPszym (jako najbardziej aktualnym w latach 80. XX w.); zawartość tych słowników porównałem w interesującym mnie zakresie z zawartością USJP, PSWP, SJP PWN i WSJP PAN (w jednym tylko wypadku odwołałem się do L).

3 Jeśli intuicja (i kompetencja językoznawcy) podpowiadała, że dany wyraz może być potoczny lub formacją słowotwórczą, odwoływałem się do odpowiedniego słownika, ale żadnego z badanych wyrazów nie odnalazłem ani w słowniku leksemów potocznych (SPLP), ani w słowniku gniazd słowotwórczych (SGSWJO2, SGSWJO3, SGSWJO4). Wyjątkowo korzystałem też z innych źródeł słownikowych.

4 Artykuł jest poszerzoną i uszczegółowioną wersją referatu pod zbliżonym tytułem, jaki wygłosiłem na sesji naukowej z okazji Jubileuszu 65-lecia Oddziału Bydgoskiego Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Bydgoszcz, 28.03.2022 r.).

przechrapywać – z prefiksem *prze-*, *wydziwaczyć*, *wypiskać*, *wyzwiedzać* – z prefiksem *wy-*), a ponadto jeden imiesłów (*obchuchany*) i jedno gerundium (*melonikowanie*), których czasownikowe podstawy również nie są notowane w analizowanych słownikach, oraz dwa przysłówki (*glistowato* i *tlusto*). Wyrazy te szczegółowiej omówię niżej w podanej tutaj kolejności (rzeczowniki, czasowniki – najpierw prefiksalne wraz z imiesłowem *obchuchany*, a potem bezprefiksalne i gerundium *melonikowanie*, na koniec przysłówki).

Spoza *Mostu Królowej Jadwigi*, ale także nienotowanym w żadnym słowniku, nieobecnym w korpusach i w internecie oraz niepotwierdzonym (przeze mnie) w żadnych innych tekstach drukowanych, jest rzeczownik *merble*, który zostanie bliżej omówiony w zakończeniu artykułu.

2. Nienotowane w słownikach wyrazy z *Mostu Królowej Jadwigi*

2.1. Rzeczowniki

Spośród wymienionych wyżej rzeczowników jeden tylko ma swoje potwierdzenie w NKJP (*półmieszczuch*) i znaleźć go można także w internecie. Tam też pojawiają się *przetokówka* i *skrofulik*. Z kolei *chmurowisko* i *koniakówka* mają w internecie swoje homonimy.

Półmieszczuch

Szlagońskiego syna, półchłopka i półmieszczucha! (MKJ, 77)

W słownikach są odnotowywane inne złożone nazwy osobowe z pierwszym członem *pół-*, zarówno męskie, jak i żeńskie, np.: *półcudzoziemiec*, *półduchowny*, *półdyplomata* (SW), *półanalfabeta*, *półdziewica*, *półinteligent* (SJPDor, SJPSzym, USJP) czy *półarystokrata* (SJPDor). Można też je znaleźć w słowniku gniazd słowotwórczych (zob. np. *pół-inteligent* pod hasłem INTELIGENCJA 2. czy *pół-artystokrata* pod hasłem ARYSTOKRACJA 1.; zob. SGSWJO2⁵). Przykłady użycia rzeczownika *półmieszczuch* przynoszą także NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), por.: „Bo przecież warszawski dorożkarz to półmieszczuch z pogranicza lumpenproletariatu” (Tadeusz Konwicki, *Wiatr i pył*, Czytelnik, Warszawa 2008), oraz internet, por.: „Pierwsza to półmieszczuchy. Umiarkowani sportowcy. Tuzinkowi turyści. Kolekcjonerzy blaszanych znaczków na laski” (Henryk Waniek, *Finis Silesiae*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2003)⁶.

Przetokówka

[A] za wagonami pyka z komina przetokówki dym z parą (MKJ, 44).

Brak rzeczownika *przetokówka* w SJPDor i SJPSzym mógłby być uzasadniony jego prawdopodobną przynależnością do profesjolektu kolejarzy⁷, gdyby nie fakt, że w słownikach tych

5 Pod hasłem MIASTO znalazł się *mieszczuch* (podobnie jak pod wskazanymi hasłami *arystokrata* i *inteligent*), ale *półmieszczucha* nie ma.

6 <https://www.legimi.pl/ebook-finis-silesiae-henryk-waniek,b732245.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

7 Nie notują go wszakże takie słowniki, jak *Mały słownik żargonu kolejowego* (<https://utk.gov.pl/pl/dokumenty-i-formularze/opracowania-urzedu-tran/13558,Maly-Slownik-Zargonu-Kolejowego.html>, dostęp: 15 lutego 2022) czy *Słowniczek KOLEJOWY*, a także dawny *Słowniczek kolejowy zestawiony na podstawie wyrażań podanych przez inżynierów kolejowych*

odnotowano dwa pokrewne wyrazy (opatrzone kwalifikatorem *kolejarski*): *przetok* ‘przetaczanie wagonów; manewrowanie’ (SJPDor) i *przetokowy* (w dwóch znaczeniach: 1. przym. od *przetok* (SJPDor), ‘dotyczący przetaczania (wagonów, lokomotyw); zwłaszcza: służący do takiego przetaczania’ (SJPSzym), 2. ‘robotnik kolejowy pracujący przy przetaczaniu wagonów; manewrowy’ (SJPDor), ‘robotnik kolejowy pracujący przy przetaczaniu wagonów i manewrowaniu; manewrowy’ (SJPSzym)). *Przetokówka* to formacja słowotwórcza o czasownikowej podstawie *przetaczać* [przetacz-a(ć) → przetok-ówka – alternacje: a:o, č:k], w SJPDor (zn. 1.b) i w SJPSzym (zn. 1.) bez kwalifikatora, w USJP (zn. 3.) z kwalifikatorem *kolejowy*. Są nieliczne poświadczenia użycia tego rzeczownika w internecie, por.: „Kursowała tam czasem Fabłokowska przetokówka”⁸, „Jest to katalog dotychczasowych modeli [...], gdzie jedyną nowością-nową konstrukcją jest przetokówka v 60”⁹.

Skrofulik

Bo jakie mogą być dzieci z Kongresówy? Kryminaliści i skrofulicy (MKJ, 56).

Nieuwzględnienie rzeczownika *skrofulik* w SJPDor i SJPSzym zaskakuje w kontekście odnotowanych tam wyrazów: rzeczownika *skrofuly* (będącego bezsprzecznie podstawą słowotwórczą omawianego rzeczownika [skroful-y → skroful-ik; alternacja: ł:l’]) i synonimicznej nazwy *skrofuloza* oraz pokrewnego przymiotnika *skrofuliczny*. W innych słownikach polszczyzny ogólnej omawiany rzeczownik także jest nieobecny, pojawia się natomiast w różnych tekstach współczesnych, np. popularnonaukowych, choć wydaje się, że tylko jako historyzm, por.: „Ludwik XIV po raz ostatni przyjął w Wersalu prawie dwutysięczną rzeszę skrofulików, gdy sam już był ciężko chory” (Józef Krzyk, *Choroba, którą leczą władcy*, „Ale Historia”, 3.11.2014)¹⁰.

Chmurowisko

Tam w chmurowisku pary i sadzy zdaje się tkwić załężnia pochodu (MKJ, 129).

Nieobecność w słownikach polszczyzny ogólnej *chmurowiska* – jako formacji słowotwórczej (od *chmura* [chmur-a → chmur-owisko]) – da się uzasadnić tym, że słowniki te z założenia nie notują wszystkich możliwych takich formacji, choć uwzględniono w nich podobne rzeczowniki: *kłębowisko* (← *kłąb*) czy *zwałowisko* (← *zwał*). Nie notuje go również SGSWJO2, co może świadczyć o statusie tego rzeczownika jako neologizmu (indywidualizmu artystycznego). Warto w tym kontekście zauważyć, że w cytowanym fragmencie *Mostu...* rzeczownik

z 1919 r., autorstwa Karola Stadtmüllera. Natomiast badacz profesjolektów kolejarzy i tramwajarzy, Piotr Tomasz z Wydziału Językoznawstwa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, którego zapytałem o przetokówkę, podał następujące znaczenie tego rzeczownika: ‘mała lokomotywa manewrowa’, dodając: „Bardzo rzadko spotykałem się z tym słowem”. W każdym razie znaczenie omawianego rzeczownika jest bezsprzecznie związane z kolejnictwem i potwierdza je następujące zdanie z następnego tomu *Mostu...*: „Szurgot łopaty i sapanie kopidołka nałożyły się na dychanie przetokówki manewrującej gdzieś na pobliskich torach” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 72).

8 <https://www.eksploratory.com.pl/viewtopic.php?t=36080&p=193806> (dostęp: 15 lutego 2022).

9 <http://forum.modelarstwo.info/threads/nowości-nie-pkp-2019.43654/page-4> (dostęp: 15 lutego 2022).

10 <https://wyborcza.pl/alehistoria/7,121681,16895471,choroba-ktora-lecza-wladcy.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

chmurowisko jest tylko formalnie związany z rzeczownikiem *chmura*, jego znaczenie tekstowe różni się bowiem od znaczenia strukturalnego i jest synonimiczne do znaczenia rzeczownika *kłębowisko*, por.: *chmurowisko pary* i *kłębowisko pary*¹¹. Istnieje też strona internetowa <https://chmurowisko.pl/> – w tym wypadku znaczenie *chmurowiska* użytego w nazwie strony jest motywowane znaczeniem terminu informatycznego *chmura* ‘wirtualne miejsce w internecie umożliwiające przechowywanie dowolnych danych oraz szybki dostęp do nich z dowolnego urządzenia połączanego z siecią’ (*chmura* w SJP PWN, zn. 5.)¹².

Koniakówka

Babusia jak Dzwon nosi w fartuchu pudełko z lekarską strzykawką i [...] wbija igłę strzykawki w czekoladowe k o n i a k ó w k i i wysysa z nich likier (MKJ, 13).

W niektórych z analizowanych słowników odnotowano rzeczownik *koniakówka* w innych znaczeniach: ‘gatunek gruszek’, ‘gatunek rośliny’ (SW), ‘typ kieliszka’ (SJP PWN, USJP), ‘zawartość koniakówki [kieliszka]’ (USJP). W NKJP (wyszukiwarka Poliqarp) zgromadzono liczne przykłady użycia wyrazu *koniakówka* w odniesieniu do określonego typu kieliszka, por. np. „dobry koniak w klasycznej k o n i a k ó w c e, lecz stosownych ilościach, czyli nie więcej niż 1/4 jej objętości – oczywiście naraz” (*Biesiadny savoir-vivre*, „Dziennik Polski”, 17.01.2004). W jeszcze innych (zbliżonych do siebie) znaczeniach niż w słownikach i korpusie pojawia się *koniakówka* w internecie, np. ‘ciasto z koniakiem’, por.: „Teraz przyszła pora na ich pierwowzór, czyli k o n i a k ó w k ę. Ciasto czekoladowe, wilgotne, ciekawy posmak nadaje mu alkohol (lekko zaostrza)”¹³, i ‘babka z koniakiem’ – w tytule przepisu kulinarnego *Babka koniakówka*¹⁴. Powieściowa koniakówka to czekoladka wypełniona koniakiem, a jej nazwa wydaje się kolejnym przykładem neologizmu słowotwórczego J. Sulimy-Kamińskiego ([koniak- \emptyset → koniak-ówka]), który wszakże można uznać za neosemantyzm.

2.2. Czasowniki

Przechodząc do wyekscerpowanych z *Mostu...* czasowników¹⁵, zacznę od tych, które na wstępie artykułu pogrupowałem ze względu na ich podobieństwo strukturalne (z prefiksami *po-*, *prze-* i *wy-*)¹⁶.

11 To właśnie wyrażenie ilustruje w USJP znaczenie a) pod hasłem KŁĘBOWISKO.

12 Nieco inaczej zdefiniowano to samo znaczenie w WSJP PAN, utożsamiając taką chmurę z (całym) internetem, por. *chmura* 5. ‘Internet jako miejsce, w którym – zamiast na komputerach i serwerach będących własnością danej osoby lub firmy – są składowane dane i umieszczone jest oprogramowanie, z którego dana osoba korzysta przy pracy’.

13 <https://rodzinkawkuchni.pl/2012/05/koniakowka.html> (dostęp: 15 lutego 2022). Cytat ten poprzedza zdanie, w którym występuje pochodny od *koniakówki* przymiotnik *koniakówkowy*, także warty zauważenia jako nienotowany w słownikach: „W lutym zamieszczałam przepis na muffinki k o n i a k ó w k o w e” (tamże).

14 <https://www.przyslijprzepis.pl/przepis/babka-koniakowka> (dostęp: 15 lutego 2022). W tym wypadku rodzi się pytanie, czy nie trzeba by mówić o *koniakówce* jako składniku wyrażenia nieciągłego, tu: zestawienia.

15 Żaden z omówionych niżej leksemów czasownikowych nie znalazł się ani w książce *Czasownik polski* Zygmunta Salonięgo (2001), ani w słownikach gromadzących tylko czasowniki (Polański (red.) 1980–1992; Mędak 1997).

16 Mimo ich niewątpliwiej budowy słowotwórczej brak ich w trzecim tomie SGSWJO, obejmującym gniazda odczasownikowe.

2.2.1. Prefiksalne

Podreptywać

Podreptywać niespokojnie w antrejsce, co budzi nieuzasadnione podejrzenia rodziców (MKJ, 27).

[K]ażde zwierzę z osobna i wszystkie razem tokują, świergocą, kukają, podreptywają na kikutkach sosen, brzózek czy jabłoni (MKJ, 50)¹⁷.

Brak czasownika *podreptywać* zarówno w SW, jak i w słownikach współczesnych dziwi w kontekście zebranych przykładów jego użycia w NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), gdzie obok cytatów z początku XX wieku, por. np.: „Para rosłych koni szła w dyszlu. Trzeci na przyprzążkę podreptywał luźno” (Stefan Żeromski, *Popioły*), można go znaleźć we fragmentach tekstów z czasów PRL, np. z *Chamowa* Mirona Białoszewskiego, por.: „Gołębnie wgrzebane w ziemię, jak kury. [...] W jednym miejscu pod blokiem przeciwnym na mokrzyźnie podreptywają te duże”, a także współczesnych, np.: „Mały Kłoda podreptywa koło mnie i patrzy z wyższością po tłumie ulicznym [...]” (Zygmunt Haupt, *Baskijski diabeł: opowiadania i reportaże*, Czytelnik, Warszawa 2007). Tego, że czasownik jest nadal żywy, dowodzą wpisy na różnych stronach internetowych, por. np.: „Może zacznę podreptywać z sąsiadką po lesie z kijkami...”¹⁸.

Polizywać

Dorośli [...] dolewają do filiżanek cienkiej pomorskiej bonkawy, a ja polizuję babusiowy gościnię [...] (MKJ, 14).

Czasownik ten odnotowano jako niedokonany odpowiednik czasownika *polizać* jeszcze w SW¹⁹. Jego nieobecność w późniejszych słownikach, począwszy już od SJPdOr, jest niezrozumiała w kontekście zawartości NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), gdzie obok przykładów użycia czasownika *polizywać* z tekstów dawniejszych, takich jak *Chłopi* Władysława S. Reymonta, por.: „Pies pomachał ogonem [...] i dalejże drzeć się do niej, skakać do piersi, a polizować ręce [...]”²⁰, znaleźć można przykłady jego współczesnych użyć, np.: „Dzięki tym lizakom poznał świat wojny. [...] Nawet w szkole polizował ukradkiem, wysłuchując tyrad dyrektora o patronie szkoły [...]” (Mariusz Sieniewicz, *Czwarte niebo*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa

17 Inny tom *Mostu...* przynosi jeszcze kolejne formy tego czasownika, por.: „Podreptywali w miejscu; wszystkim bardzo się do czegoś spieszyło” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 202), „Dzichu podreptywał w miejscu, a ojciec Drysi pomstował [...]” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 210).

18 <https://vitalia.pl/pamietnik/Oracus/2614770/wpis,8976224,11-dni-1082017.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

19 Warto też zauważyć obecność omawianego czasownika w pochodzącym z tego samego czasu *Słowniku ilustrowanym języka polskiego* Michała Arcta, gdzie jego znaczenie definiuje się za pomocą kategorii wielokrotności, por. „lizać wielokrotnie”. Jego wcześniejszą obecność w polszczyźnie poświadczą ESXVII (choć znaleźć tam można tylko załączek artykułu hasłowego), gdzie informuje się, że najwcześniejsze poświadczenie pochodzi z roku 1638.

20 Tę egzemplifikację sprzed ponad stu lat uzupełnia cytat w NFJP z dramatu Adolfa Nowaczyńskiego *Smocze Gniazdo. Albo wybawienie dyabła z szlacheckiej opresyji* (Warszawa 1909): „Aż waćpan w ciągu ozór ino polizujesz!”

2003). Przykładem używania omawianego czasownika niech będzie też strona internetowa Wojciecha Cejrowskiego, gdzie podróżnik napisał: „Jadę więc w poprzek Ameryki, pejzaże podziwiam i rum polizuję”²¹.

Formy czasu teraźniejszego czasownika *polizywać* można także znaleźć w internecie na *Darmowych stronach edukacyjnych*, jednakże błędnie wymieniono je tam wśród form osobowych czasownika *polizać*²². Czasownik ten bowiem – jako dokonany – ma tylko dwa zestawy form czasu gramatycznego: przeszłego i nieprzeszłego (przyszłego prostego), a takie formy, jak *polizuję*, *polizujesz* itd., to właśnie formy niedokonanego czasownika *polizować* (obok form czasu przeszłego, np. *polizywałem*, i złożonych form czasu przyszłego, np. *będę polizował*).

Poskrzekiwać

Kucyk wlecze mnie do przedsionka namiotu, krasnal p o s k r z e k u j e żabio, a królowa Śnieżka [...] pochyła się nade mną [...] (MKJ, 31)²³.

Czasownik *poskrzekiwać* nie jest notowany w żadnym z analizowanych słowników, ale przykłady jego użycia we współczesnej polszczyźnie przynoszą NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), np.: „Zajął ją szpak, no, przynajmniej tubylec. Łazi po prętach, p o s k r z e k u j e, ale po chwili ląduje drugi i zaczyna się zadyma” (Andrzej Górny, *Tęsknota do ogórków*, „Gazeta Wrocławska”, 12.07.2002), „Tylko moje papużki w klatce w ogrodzie p o s k r z e k u j ą” (Jarosław Abramow-Newerly, *Młyn w piekarni*, Rosner & Wspólnicy, Warszawa 2002), a także inne teksty dostępne w internecie, np.: „W powietrzu uwijają się rybitwy białoczelne i czubate [...], p o s k r z e k u j ą mewy śmieszki” (Aleksandra Kozłowska, *Mewia Łacha to rezerwat*²⁴), również w użyciu przenośnym – w odniesieniu do rzeczy, por.: „zegar szedł do tyłu i ironicznie p o s k r z e k i w a ł” (Podorożuwaty, *Libuchora*²⁵).

Każdy z trzech omówionych wyżej czasowników (*podreptywać*, *polizować*, *poskrzekiwać*) stanowi wtórną postać niedokonaną swojej czasownikowej podstawy słowotwórczej (utworzonej za pomocą prefiksu *po-* od odpowiednich czasowników bezprefiksalnych²⁶), por.: [drept-a(ć) → po-drept-a(ć) → podrept-ywa(ć)], [liz-a(ć) → po-liz-a(ć) → poliz-ywa(ć)], [skrzecz-e(ć) → po-skrzecz-e(ć) → poskrzek-iwa(ć)], dlatego prefiks *po-* w czasownikach *podreptywać*, *polizować*, *poskrzekiwać* jest w ich strukturze tylko formantoidem (czyli częścią, która – nie pełniąc już swojej wcześniejszej funkcji formantu – należy do tematu słowotwórczego).

21 <https://cejrowski.com/dziennik-pokladowy/2019/05/04/czarny-proch-czarny-rum/> (dostęp: 15 lutego 2022). W tabeli przedstawionej na tej stronie występują dwie błędne formy czasu przyszłego: *polizysz* zamiast *poliziesz* i *polizy* zamiast *polizę*.

22 <http://aztekium.pl/odmiana.py?tekst=polizać> (dostęp: 15 lutego 2022).

23 Ta sama forma powtarza się jeszcze w następnym tomie *Mostu...*, por.: „Papuga po siostrach Sobekich p o s k r z e k u j e i przebiera łapkami na drążku” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 12).

24 <https://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,17906444,mewia-lacha-to-rezerwat-a-co-mnie-to-obchodzi-prze-ciez-tu.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

25 <https://www.portalgorski.pl/artykuly/inne/6018-podorozuwaty-libuchora> (dostęp: 15 lutego 2022).

26 Tylko te pary uwzględniono w SGSWJO3, zob. pod hasłem DREPTAĆ – [po-dreptać], pod hasłem LIZAĆ, LIZNĄĆ – [po-lizać], pod hasłami SKRZECZEĆ 1. i SKRZECZEĆ 2. – [po-skrzeczec].

Przechrapywać

Jakieś trefne nici łączyły ojca z biurkiem, [...] gdy z głową ukrytą w ramionach *przechrapował* na blacie swoje kwadrans (MKJ, 80).

Jego podstawę słowotwórczą stanowi czasownik *przechrapać*, który został odnotowany tylko w SW z definicją znaczenia: ‘mocnym snem przespać, chrapiąc przespać’ (pochodny z kolei od *chrapać*, por. [chrap-a(ć) → prze-chrap-a(ć) → przechrap-ywa(ć)], dlatego też prefiksowi *prze-* w czasowniku *przechrapywać* należy przypisać także status formantoidu). Natomiast przykład użycia czasownika *przechrapywać* przynosi następujący tekst internetowy (powtarzający się na kilku stronach WWW): „Rekordzista «przechrapował» połowę czasu trwania snu” (*Są naukowe dowody, że laser skutecznie leczy chrapanie*, 28.03.2018²⁷).

Powiewać

Owszem, w siedemnastym przedarł się na Wschód, trochę *powiewał*, trochę *wojował* (MKJ, 67).

– To wy tu sobie *powiewajcie*, a ja już pójdę spać. I ty też – *skinął* na mnie (MKJ, 158).

Przykłady użycia we współczesnej polszczyźnie ogólnej czasownika *powiewać* (będącego dokonaną postacią czasownika *wiewać*, por. [wiew-a(ć) → po-wiew-a(ć)], i oznaczającego uczestnictwo w wiewu/wieczach przez pewien czas) przynoszą zarówno NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), np.: „Gdy w ubiegły wtorek [...] ponownie zgromadziła się w Politechnice młodzież, by sobie *powiewać* [...]” (Krzysztof Teodor Toeplitz, *Mój wybór: rzeczy mniejsze*, Książka i Wiedza, Warszawa 1998), jak i internet (tu odpowiednich tekstów jest o wiele więcej), np.: „A to wpadł do szpitala, by odwiedzić generała Jaruzelskiego, a to *powiewał* z Leszkiem Millerem przeciw faszyzmowi [...]” (Bartosz Wawryszuk, *Palikot jest jak księżyc, świeci światłem odbitym*²⁸).

Wydziwaczyć

O ciocię Monię ojciec jest spokojny. Poszasta się, *wydziwaczy* i w porządku (MKJ, 195).

Warto zauważyć, że w słownikach odnotowano jako hasła wyrazy będące formacjami motywowanymi właśnie czasownikiem *wydziwaczyć*, którego w tych słownikach brak. W SJPdOr (z kwalifikatorem *rzadki*) i w USJP (z kwalifikatorem *książkowy*) znalazł się przymiotnik (imiesłów) *wydziwaczony* (por. [wydziwacz-y(ć) → wydziwacz-ony]), a tylko w USJP gerundium *wydziwaczenie* (por. [wydziwacz-y(ć) → wydziwacz-enie]). Natomiast przykład użycia

27 <https://pap-mediroom.pl/zdrowie-i-styl-zycia/sa-naukowe-dowody-ze-laser-skutecznie-leczy-chrapanie> (dostęp: 15 lutego 2022).

28 <https://www.money.pl/gospodarka/komentarze/artykul/palikot;jest;jak;ksiezyc;swieci;swiatlem;odbitym,91,0,1218139.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

ich podstawy podają twórcy NFJP, por.: „wyobrażam już sobie, jak go Kawalerowicz wypieści i wydziwaczy w «Faraonie»” (Stefan Kisielewski, *100 razy głową w ściany*, [w:] *Pisma wybrane*, Iskry, Warszawa 1997). Czasownik ten pojawia się także na przykład na forach internetowych, por.: „Nobla takiemu co przewidzi wszystko co może kobieta wydziwaczyć”²⁹. Jednakże znaczenie czasownika *wydziwaczyć* użytego w *Moście...* jest różne od znaczeń czasowników w przytoczonych innych tekstach, które można zdefiniować następująco: ‘uczynić kogoś/coś dziwacznym’. U J. Sulima-Kamińskiego znaczenie formy *wydziwaczy* da się zdefiniować jako ‘przestanie dziwaczyć po pewnym czasie’ i z formalnego punktu widzenia jest dokonaną postacią czasownika *dziwaczyć*, por. [dziwaczy(ć) → wy-dziwaczy(ć)].

Wypiskać

Potem przyciśnie się go do muru i niech wypiska, o co mu poszło (MKJ, 196)³⁰.

Nie mogłem wypiskać z siebie słówka; nawet chyba nie westchnąłem (MKJ, 209)³¹.

Czasownik *wypiskać* podaje się w L jako niedokonaną (?) postać czasownika *wypiszcząć*. Także w SW *wypiskać* występuje pod hasłem *wypiszcząć*, ale tam bez wskazania aspektu (wydaje się, że są to alternatywne postacie dokonane). Obecność czasownika *wypiskać* we współczesnych tekstach potwierdza jeden przykład w NKJP (wyszukiwarki Poliqarp i Pelcra), por.: „wyzuty z elementarnej przyzwoitości lekko wypiskał, krytykując prezydenta za jego taniec na dożynkach w Spale!”³², więcej przykładów można znaleźć za pomocą wyszukiwarki Google na przykład na różnych forach internetowych, por.: „U mnie coś w środku piska(ło?) Nie wiem albo się przyzwyczaiłem do odgłosów, albo się wypiskało”³³. W pierwszym zdaniu tego tekstu pojawił się czasownik *piskać* („piska(ło)”), co sugeruje, że oba czasowniki tworzą parę aspektową (por. [piska(ć) → wy-piska(ć)]), ale internet przynosi też przykłady użycia niedokonanego czasownika *wypiskiwac*, także nienotowanego w analizowanych słownikach, por.: „Tragiczna jest inna starletka amerykańskiej popkultury Avril Lavigne, która bezmyślnie wypiskuje «Imagine»” (Wojciech Mann, *Zamysł szlachetny, efekt mieszany*, „Polityka”, 14.07.2007³⁴), w tej sytuacji byłby on pochodny w stosunku do *wypiskać* (por. [wypisk-a(ć) → wypisk-iwa(ć)]).

29 <https://forum.wedkuje.pl/f/ach-te/590969/2> (dostęp: 15 lutego 2022).

30 W kolejnym tomie *Mostu...* pojawia się także forma zaprzeczona tego czasownika, por.: „Przynajmniej, jak ją za język pociągną, nie wypiska” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 47).

31 Por. z podobnymi użyciami wskazanego czasownika w dalszych tomach powieści: „A przecież rozumiem wszystko, tylko nie mogę słowa wypiskać” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 97), „A ja naprawdę nie mogę z siebie słowa wypiskać” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 234), „musiałem coś z siebie wypiskać, inaczej Dżamila nie uwierzyłaby w moje perpetuum mobile” (Sulima-Kamiński 2014, t. 3: 127).

32 Niestety, wskazane tam dane źródłowe (autorzy: „Jarek – akwizytor z Jasnej Góry”, Piotr „mkarwan”, tytuł: *Re: Kacze przeprosiny*, pl.soc.polityka, 22.09.2009) nie pozwalają dotrzeć bezpośrednio do tego tekstu.

33 <https://forum.autokacik.pl/index.php/?/topic/269431-coś-mi-skrzypi/> (dostęp: 15 lutego 2022).

34 <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1839984,1,zamysl-szlachetny-efekt-mieszany.read> (dostęp: 15 lutego 2022).

Wyzwiedzać

Ubiegną mnie w tym inni [...]. Wyzwiedza ją cały zwierzyniec, nic dla mnie nie zostawia (MKJ, 27).

Tylko w internecie można znaleźć inne przykłady użycia czasownika *wyzwiedzać* (są to najczęściej wypowiedzi na forach i blogach), np.: „Wtedy staraliśmy się wszystko metodycznie wyzwiedzać, więc teraz mamy większy luz”³⁵. Jego wyraźną podstawą słowotwórczą jest czasownik niedokonany *zwiedzać* (por. [zwiedza(ć) → wy-zwiedza(ć)], a prefiks *wy-* modyfikuje jego znaczenie, wprowadzając cechę wyczerpania zakresu zwiedzania. Wśród przykładów użycia form osobowych warto zwrócić uwagę na wypowiedź z czasownikiem zwrotnym *wyzwiedzać się* (który także nie jest notowany w słownikach), por.: „Wyzwiedzaliśmy się za 40RMB i postanowiliśmy pojechać do świątyni z posągami buddy [...]”³⁶, również pochodny w stosunku do *zwiedzać* (postfiks *się* służy wyrażeniu intensywności zwiedzania).

Obchuchany

Prefiksalny jest także czasownik *obchuchać* (spoza opisanych wyżej grup), stanowiący podstawę słowotwórczą wyekscerpowanego z *Mostu...* przymiotnika/imiesłowu *obchuchany*:

Wyciera nos w rąbek fartucha i wkłada obchuchany z obu stron pieniąż do portmonetki (MKJ, 23)³⁷;

(por. [obchucha(ć) → obchucha-ny]). Czasownik ten jest niezaprzeczalnie synonimem czasownika *ochuchać*, odnotowanego (w przeciwieństwie do *obchuchać*) w SJPdOr. W słownikach są obecne inne podobne pary synonimiczne (zróżnicowane formalnie prefiksami *o-* i *ob-*), takie jak np.: *ociekać* i *obciekać* czy *odrapać* i *obdrapać*, tym bardziej więc dziwi brak w nich czasownika *obchuchać*. W zasobach NKJP (wyszukiwarka Poliqarp) znajduje się jedynie fragment tekstu także ze wskazanym wyrazem *obchuchany*:

Bez tego chuchnięcia nie mogło wydarzyć się nic dobrego, natomiast obchuchany grosz powinien stać się wabikiem [...] (Andrzej Kozioł, *Pod nogami*, „Dziennik Polski”, 4.06.2005).

Natomiast nieliczne formy czasownikowe pojawiają się na różnych stronach internetowych, por.: „Kiedy przed kamerą wyłowił z wody przemoczoną i zziębniętą nornicę, samotnie i z nieudawaną czułością obchuchał ją, osuszył i ogrzał” (*Odszedł bohater Sagi...*,

35 <http://babilas.blogspot.com/2020/11/z-dala-od-domu-21-kretyni.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

36 <https://wyjazdowo.com/22-09-2010-dzien-vi-hangzhou-iii/> (dostęp: 15 lutego 2022).

37 Formy osobowej (zaprzeczonej) użył autor cytowanej powieści w kolejnym jej tomie, por.: „Nie obchucha już ciotka zarobionych złotówek” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 62).

8.03.2018³⁸), „starsze niestety czekają na najlepsze i NIESTETY obchuchały mi już wszystkie dostępne szyby” (czy *Wasze małe dzieci boją się petard w Nowy Rok?*, 31.12.2008³⁹).

2.2.2. Czasowniki bezprefiksalne

Brzękolić

Przed siatką parkanu brzękoli ostrogami dwóch oficerów w rogatywkach z błyszczącymi daszkami (MKJ, 45).

Czasownik ten wydaje się potocznym wariantem czasownika *brzękać*, podobnie jak *bazgrolić* (standardowo *bazgrać*), *miętolić* (standardowo *miętosić*) czy *świergolić* (standardowo *świergotać*)⁴⁰. Hasło *brzękolić* (bez definicji i przykładów) znaleźć natomiast można w „największym słowniku społecznościowym” *Glosbe*, a przykłady jego użycia w NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), por.: „Zebrała się mocna grupa Która klimat czuje I brzękolił coś na drutach” (Rozmowa – Kasia Kowalska, 28.09.2004), i na przykład na forach internetowych, por.: „Nadal by sobie brzękolił na gitarce, ale taka, ani żadna inna, cizia z TV raczej by nie zwróciła na niego uwagi” (*Antyfeministyczna*, 19.10.2018⁴¹).

Ósemkować

Przykłada zegarek do ucha, potrząsa, ósemkuje (MKJ, 128)⁴².

Jako hasło słownikowe rozpatrywany czasownik (strukturalnie związany bezpośrednio z rzeczownikiem *ósemka* i pośrednio z liczebnikiem *osiem*, por. [osiem-0 → ósem-ka (alternacje: o:ó, ś:s) → ósemk-owa(ć)], mimo to nieobecny w SGSWJO4) został zapisany w internetowym *Słowniku języka polskiego, ortograficznym, wyrazów obcych i słowniku do gier w jednym* z następującą definicją jego znaczenia (opatrzoną kwalifikatorem *potocznie*): 1. powodować wygięcie się obręczy koła rowerowego w ósemkę na skutek uderzenia. Znaczenie tekstowe, wynikające ze zdań wyekscerpowanych z *Mostu...*, jest inne – związane z wykonywaniem ruchu w kształcie ósemki. W takim znaczeniu użyła czasownika *ósemkować* Joanna Sykat w powieści z 2014 roku *Tylko przy mnie bądź*, por.: „Ruda ósemkowała wokół nóg właścicielki, pomrukując wcale przymilnie”⁴³. W internecie można znaleźć jeszcze inne przy-

38 <https://www.zubrowa10.pl/odszedl-bohater-sagi> (dostęp: 15 lutego 2022).

39 https://forum.gazeta.pl/forum/w,566,89157002,89157002,czy_Wasze_male_dzieci_boja_sie_petard_w_Nowy_Rok_.html (dostęp: 15 lutego 2022). W przykładzie zachowano oryginalną pisownię.

40 Odpowiadające im hasła zostały opatrzone kwalifikatorem *potoczny* w USJP, natomiast w SJP PWN za potoczne uznano tylko *bazgrolić* (podobnie w WSPJ PAN) i *miętolić*.

41 <https://forumgiekisy.pl/topic/4268-antyfeministyczna/page-64#entry496728> (dostęp: 15 lutego 2022).

42 Raz jeszcze tego czasownika autor użył w następnym tomie powieści, por.: „Godzinami wystaję na balkonie i śledzę lot gołębi. Stadami ósemkują pomiędzy kominem Buchholza a gmachem dyrekcji kolejowej” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 79).

43 <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SSy0jJ6AUpoJ:https://replika.eu/tytul/tylko-przy-mnie-bad-z/+&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl> (dostęp: 15 lutego 2022).

kłady jego użycia w zbliżonym znaczeniu, por. np.: „kółko dolnego wału napędzające pasek klinowy a razem z nim pompę wody i alternator, bardzo ó s e m k u j e, nie piszczy tylko buja się jakby było scentrowane”⁴⁴. W źródłowej powieści autor użył (oprócz wskazanych form osobowych) jeszcze imiesłowów (przysłówkowego i przymiotnikowego) czasownika *ósemkować*, por.:

Pokrywy kotłów [...] ó s e m k u j ą c, zamierają na wycieraczkach (MKJ, 19).

[Ł]atwiej mu pokonywać nieznośny opór korby oraz wibracje ó s e m k u j ą c e g o koła zamachowego (MKJ, 108).

Promenadować

W tym samym czasie tenże stary Appelt p r o m e n a d u j e w korkowym kasku ulicami Garbary i Łokietka [...] (MKJ, 9)⁴⁵.

W przytoczonym zdaniu wskazany czasownik odnosi się do czynności spacerowania/przechadzania się, zastępując w tej funkcji zapożyczony (z języka francuskiego) czasownik *promenować* (w SW bez kwalifikatora, począwszy od SJPDor kwalifikowany jako przestarzały lub dawny – jak w SJP PWN). Nieobecny w słownikach, znajduje potwierdzenie w NKJP (wyszukiwarki Poliqarp i Pelcra), por.: „dwa, trzy samochody, i cała rodzinka jedzie sobie na spacer p r o m e n a d o w a ć” (Christian Skrzyposzek, *Wolna Trybuna*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1999). Jego struktura wskazuje na formalno-semantyczny związek z rzeczownikiem *promenada* (por. [promenad-a → promenad-owa(ć)], ale znaczenie zdaje się nie ograniczać miejsca wyrażanej czynności wyłącznie do promenady.

Wniebobrać

Jakiż to anioł w n i e b o b i e r z e mego konia na tak zawrotne wyżyny? (MKJ, 21)

Struktura tego czasownika nie różni się od struktury związku składniowego *w niebo brać* (← *brać w niebo*), którego składniki zostały połączone, tworząc zrost (por. zmiany w akcentowaniu: [w niebo br¹ać → wniebo**2**br¹ać]). Ten sam związek trzeba widzieć jako podstawę słowotwórczą gerundium *wniebobranie*, które zostało odnotowane w NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), por.: „Kobiety rade zemdleć w ten jesienny wieczór, zrobią to, ale tylko na bokserkim meczu. Dantejskie sceny tylko tam. I w n i e b o b r a n i e” („Zedar” #Co czytam... *Wieczór autorski* W. Szymborska; pl.hum.poezja, 16.05.2004), i z którym fotocytat zawiera NFJP, por.: „I w n i e b o b r a n i e. Muzo” (Wisława Szymborska, *Wiersze wybrane*, Państwowy Instytut Wydawniczy,

44 <https://forum.vwgolf.pl/viewtopic.php?t=250183> (dostęp: 15 lutego 2022).

45 W innym tomie cytowanej powieści pojawił się imiesłów *promenadując*, por.: „Już to p r o m e n a d u j ą c w kolonialnym kasku ulicą Garbary czy Łokietka, już to widywano go na rogu u Budzbona pijącego jamajski rum” (Sulima-Kamiński 2014, t. 2: 14).

Warszawa 1964). Czasownik *wniebobrać* natomiast można znaleźć w różnych tekstach dostępnych w internecie, por. np.: „Z nim umknę, wniebowzięta, / jak w niebobiorą skowronki” (Agnieszka Osiecka, *Kamień z serca*⁴⁶).

Wpalić

Najwyżej przełoży winowajczynię przez krzesło i w p a l i jej kilka pasów (MKJ, 222).

Przykłady użycia tego czasownika (w znaczeniu ‘dać komuś lanie’) można znaleźć tylko w NKJP (wyszukiwarka Poliqarp), por.: „Jak ja słyszę te popisy polityków, to naprawdę nie wiem, czy wziąć na kolano i w p a l i ć tak po pięć klapsów tym Wajdom, tym Szczypiorskim” (Piotr Ciompa, Marcin Kula, *Gdy spadły korony*, „Gazeta Wyborcza”, 16.05.1992), i na przykład na Facebooku, por.: „Wp a l ę mu strasznie jak go spotkam na Modrzewiu...”⁴⁷. Czasownik *wpalić* wydaje się należeć do polszczyzny potocznej i mieć zabarwienie ekspresywne.

Melonikowanie

Sami znajomi. Melonik z głowy, melonik na głowę; nieustające m e l o n i k o w a n i e (MKJ, 140).

Za podstawę słotwórczą tego gerundium trzeba by uznać potencjalny czasownik *melonikować*, por. [melonikowa(ć) → melonikowa-nie]), którego struktura jest analogiczna do struktury obecnego w słownikach czasownika *czapkować* (por. [czapk-a → czapk-owa(ć)] – [melonik-ø → melonik-owa(ć)]), choć wyraźna jest między nimi różnica semantyczna, gdyż znaczenie czasownika *czapkować*, mimo że związane ze zdejmowaniem czapki (‘zdejmować przed kimś czapkę’, por. np. w SJPdOr), już w SW zostało zdefiniowane jako przenośne, por.: *kłaniać ś.*, *nadskakiwać*, *plaszczyć ś.*, *podlizywać ś.* W analizowanej powieści rzeczownik *melonikowanie* wyraża raczej tylko gest witania się ze znajomymi (por.: „Sami znajomi”) przez zdejmowanie z głowy melonika (por.: „Melonik z głowy, melonik na głowę”). Można sądzić, że jest to odautorski neologizm. Ani w słownikach i korpusach, ani w tekstach internetowych nie można też znaleźć czasownika *melonikować* (nie natknąłem się na niego w żadnym tekście drukowanym).

2.3. Przysłówki

Glistowato

Za nim, wijąc się g l i s t o w a t o, leci sztukowany sznur (MKJ, 15).

W identycznym związku składniowym (z czasownikiem *wić się*) przysłówek ten został użyty przez Piotra Kotwicę w jego powieści *Odblask*, por.: „Leżysz w swojej kochanej pościeli,

46 https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Kamien_z_serca/tekst (dostęp: 15 lutego 2022).

47 <https://x.facebook.com/RdzaReklamy/photos/a.268679749997793/1013504818848612/?type=3&source=48> (dostęp: 15 lutego 2022).

a rysunki na niej wiją się glistowato, snują, są włochate”⁴⁸. Ze względu na znaczenie (‘jak glista’) przysłówek *glistowato* można motywować bezpośrednio rzeczownikiem *glista* (por. [glist-a → glist-owato]; w SGSWJO2 pod hasłem GLISTA brak także pochodnego przymiotnika *glistowaty*).

Tłusto

– Bęc! – siedzę w kałużu oleju. Jest mi t ł u s t o i markotno (MKJ, 90).

Temu przysłówkowi, w odróżnieniu od *glistowato*, odpowiadają hasła we wszystkich analizowanych słownikach polszczyzny ogólnej, jednakże podawane pod nimi definicje jego znaczenia (por. w SW ‘z obfitością tłuszczu, okrasy’, podobnie w SJPDOR 1., SJPSzym i w PSWP⁴⁹; w SJPDOR jeszcze 2. znaczenie ‘tak jak tłuszcz; błyszcząco jak tłuszcz’ – ta definicja, skrócona do pierwszej jej części, także w SJPSzym; po kilka znaczeń podaje się w SJP PWN i WSJP PAN) nie odpowiadają znaczeniu, jakie wynika z użycia przysłówka *tłusto* w funkcji predykatywnej (orzecznika)⁵⁰, jako wyrażającego czyjeś odczucia, por.: *jest komuś tłusto* ‘kto czuje się tak, jak(by był) w tłuszczu’ (w NKJP i w internecie wiele przykładowych użyć przysłówka *tłusto* tylko w różnych innych znaczeniach).

3. Rzeczownik *merble*

Były mieszkaniec Jachcic (dzielnica Bydgoszczy), Wiesław Krukowski, zapytał mnie o przyczynę nieobecności rzeczownika *merble* w słownikach gwary bydgoskiej mojego autorstwa⁵¹, sugerując w ten sposób, że jest to wyraz gwarowy; kiedy bowiem w drugiej połowie lat 50. XX wieku uczęszczał on do szkoły podstawowej, tak właśnie „mówiło się na słodkavo-mączyste owoce z drzewek rosnących po obu stronach ulic Kolejarskiej i Półwiejskiej” – jak napisał w przesłanym mi e-mailu. Na dowód tego wymieniony informator wspomina uwagi osób starszych i rodziców: „Nie jedzcie tych merbli, bo są zakurzone!”. Przywołaną tu nazwę potwierdzili też inni ówcześni jachciczanie, Jan Milko (kolega szkolny W. Krukowskiego) i Wiktor Mazurkiewicz⁵², który dodatkowo wskazał na jej alternatywną wymowę [myrble], por.: „Oдноśnie do myr bli, to sprawa jasna i oczywista ☺ czerwone kulki z twardą pestką w środku, rosnące w kiściach, czyli najprawdopodobniej jarzębina”⁵³.

Najpewniej nazwa *merble* jest zapożyczeniem z języka niemieckiego, w którym rzeczownik *Mehlbeeren* odnosi się zarówno do jarzęba mącznego (*Sorbus aria*), jak i jego owoców. Tak

48 <https://www.legimi.pl/ebook-odblask-piotr-kotwica,b85750.html> (dostęp: 15 lutego 2022).

49 W tym znaczeniu przysłówka użył także autor *Mostu...* w innym tomie powieści, por.: „Powinniśmy t ł u s t o zjeść i tyć i zapuszczać brzuchy” (Sulima-Kamiński 2014, t. 3: 117).

50 W WSJP PAN uwzględniono znaczenie przysłówka w takiej właśnie funkcji, ale tylko w połączeniu z czasownikiem *mieć* (zn. 6.), które wydaje się związkiem s frazeologizowanym *mieć się tłusto*.

51 Zob. Dyszak 2008, 2015.

52 Obecnie mieszkający w Elblągu autor kilku tomików wierszy poświęconych przede wszystkim żonie (<https://www.mazurkiewicz.com.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).

53 Z udostępnionej mi przez W. Krukowskiego korespondencji mailowej z W. Mazurkiewiczem (wyróżnienie moje – A.S.D.).

zapewne nazywali je Niemcy mieszkający do 1920 roku w Bydgoszczy, w tym także w dzielnicy Jachcice⁵⁴, a od nich przejęli tę nazwę polscy jej mieszkańcy. Być może zatem jest to wyraz tylko bydgoski, a nawet ograniczony do jednej czy dwóch dzielnic (Jachcic i sąsiadującego z nimi Czyżkówka, które wspomina W. Mazurkiewicz w cytowanej korespondencji: „Kojarzę te drzewa jak się szło na Czyżkówko, blisko śluzy, ale i na Jachcicach też chyba takie drzewka były może na Półwiejskiej”), a więc obecny w polszczyźnie bydgoszczan (jachciczcan) epizodycznie.

4. Podsumowanie

Niniejszy artykuł stanowi, w moim założeniu, przyczynek do możliwie pełnego opisu leksyko-graficznego polszczyzny, którego reprezentacją, w pierwszym rzędzie, powinny być – według mnie – właśnie słowniki⁵⁵. Wyrazów nieobecnych w słownikach, ale poświadczonych w różnych tekstach (drukowanych, internetowych), może być bardzo dużo⁵⁶. Przedstawione wyżej słownictwo wyekscerpowane z *Mostu Królowej Jadwigi* jest tego tylko skromnym przykładem. Problem metodologiczny stanowi sposób pozyskania wyrazów, które dotychczas nie znalazły swojego miejsca w odpowiednich słownikach. Możliwość uzupełniania na bieżąco odnotowanego zasobu leksykalnego języka polskiego stworzył dopiero WSJP PAN, w którym – uważam – powinny znaleźć swoje miejsce na przykład omówione wyżej czasowniki prefiksalne czy wielokrotnie poświadczony czasownik *wniebobrać*. Poza słownikiem zostaną zapewne takie neologizmy z pisarskiego idiolektu J. Sulimy-Kamińskiego, jak *chmurowisko*, *koniakówka* i *melonikowanie*. Warte są wszakże zauważenia i opisu choćby w formie artykułu, podobnie jak wart upamiętnienia jest omówiony w ostatniej części artykułu (choć niezwiązany z tekstem *Mostu Królowej Jadwigi*) rzeczownik *merble*, potwierdzony przez wskazanych użytkowników języka, który uzupełnia słownictwo gwary bydgoskiej, tak bogato reprezentowanej w tytułowej powieści.

Źródła

MKJ: J. Sulima-Kamiński, *Most Królowej Jadwigi*, t. 1, Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014.
Sulima-Kamiński J. 2014: *Most Królowej Jadwigi*, t. 1–3, Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, Bydgoszcz.

54 Germanizmy w języku mieszkańców Bydgoszczy, podobnie jak i mieszkańców Poznania (czy szerzej Wielkopolski, do której także i Bydgoszcz geograficznie oraz językowo – dialektalnie – przynależą), stały się przedmiotem opisu w kilku moich artykułach (zob. np. Dyszak 2003, 2018).

55 Mam świadomość, że były one i są tworzone w określony sposób, na określonych zasadach i na podstawie określonych źródeł, co może być uzasadnieniem „braków” leksykalnych, jakich można w nich się doszukać. Jednakże nie znajduję usprawiedliwienia dla pominięcia w nich na przykład bliskich wyrazów należących do jednego gniazda słowotwórczego, takich jak omówione w niniejszym artykule rzeczowniki *skrofulik* (wobec odnotowanych w słownikach wyrazów *skrofuly*, *skrofuloza* i *skrofuliczny*) czy *przetokówka* (wobec odnotowanych w słownikach wyrazów *przetok* i *przetokowy*).

56 Na przykład problem związków wyrazowych nienotowanych w słownikach (z pola leksykalnego SEKSUALNOŚĆ CZŁOWIEKA) był przedmiotem zainteresowania w artykule Damiana Wójcika (2015), który wcześniej napisał pod moim kierunkiem pracę magisterską będącą podstawą materiałową tego artykułu.

Bibliografia

- Arct M. 1916: *Słownik ilustrowany języka polskiego*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa.
- Dyszak A.S. 2003: *Germanizmy w mowie mieszkańców Bydgoszczy*, [w:] M. Świącicka (red.), *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, s. 81–94.
- Dyszak A.S. 2008: *Jak mówili bydgoszczanie. Mały słownik gwary bydgoskiej*, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Bydgoszcz.
- Dyszak A.S. 2015: *Gwara miejska bydgoszczan*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Dyszak A.S. 2018: *Germanizmy bydgoskie na tle polsko-niemieckich kontaktów językowych*, „*Conversatoria Linguistica*” XII, s. 97–116.
- ESXVII: *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*, red. W. Gruszczyński (online: <https://sxvii.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- Glosbe. *Słownik* (online: <https://pl.glosbe.com/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- L: S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Drukarnia XX. Pijarów, Warszawa 1807–1814.
- Mały słownik żargonu kolejowego*, Urząd Transportu Kolejowego (online: <https://utk.gov.pl/pl/dokumenty-i-formularze/opracowania-urzedu-tran/13558,Maly-Slownik-Zargonu-Kolejowego.html>, dostęp: 15 lutego 2022).
- Mędak S. 1997: *Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- NFJP: Narodowy Fotokorpus Języka Polskiego (online: <https://www.nfjp.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (online: <http://nkjp.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- Polański K. (red.) 1980–1992: *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich*, t. 1, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk; t. 2–3, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź; t. 4, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków; t. 5, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 1–50, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- Saloni Z. 2001: *Czasownik polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- SGSWJ02: *Słownik gniazd słotowórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 2: *Gniazda odrzeczownikowe*, red. H. Jadacka, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2001.
- SGSWJ03: *Słownik gniazd słotowórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 3: *Gniazda odczasownikowe*, red. M. Skarżyński, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków 2004.
- SGSWJ04: *Słownik gniazd słotowórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 4: *Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulatory, onomatopeje, wykrzykniki*, red. M. Skarżyński, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków 2004.
- SJP PWN: *Słownik języka polskiego PWN* (online: <https://sjp.pwn.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- SJPDor: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981.
- Słowniczek KOLEJOWY* (online: <https://tramwajcieszynski.pl/slowniczek-kolejowy/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- Słownik języka polskiego, ortograficzny, wyrazów obcych i słownik do gier w jednym* (online: <https://sjp.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).
- SPLP: *Słownik polskich leksemów potocznych*, t. 1–7, red. W. Lubaś, t. 1, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków 2001; t. 2–7, Lexis, Kraków 2003–2013; t. 8–10, red. W. Lubaś, K. Skowronek, Lexis, Kraków 2015–2016.
- Stadtmüller K. 1919: *Słowniczek kolejowy zestawiony na podstawie wyrażen podanych przez inżynierów kolejowych*, Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego, Warszawa 1900–1927.
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008 (wersja 3.0 CD).
- Wójcik D. 2015: *Związki wyrazowe dotyczące seksualności człowieka nienotowane w ogólnych słownikach języka polskiego*, „*Linguistica Bidgostiana. Series Nova*” I, s. 119–138.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: <https://wsjp.pl/>, dostęp: 15 lutego 2022).

Summary

About words from *Most Królowej Jadwigi* [Queen Jadwiga Bridge] and one borrowing from German not listed in dictionaries

Keywords: unlisted lexis, neologisms, lexicography, corpuses, Internet.

The subject of the article are words from the first volume of *Most Królowej Jadwigi* by Jerzy Sulima-Kamiński (nouns, e.g. *półmieszczuch* [‘half-townsperson’], verbs, e.g. *powiecować* [‘attend mass meetings’], adverbs, such as *glistowato* [‘like a worm’] and *tłusto* [‘like in oil’]), and a probable loan word from German *merble* (the name of fruit from mealy rowan), absent in general Polish dictionaries. Some of these words can be considered to be artistic neologisms (e.g. *chmurowisko* [‘a cloud of clouds’], *wniebobrać* [‘take to heaven’]), and others are present in language corpora and appear on the Internet, which justifies the postulate of recording them in *PAS Great Dictionary of the Polish Language*, which is continuously updated.